ВТОРИННОПРЕДИКАТНА ФУНКЦІЯ ПРИСЛІВНИКІВ НА - О (-Е) // -LY

Федурко О. М.
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Статтю присвячено аналізові неелементарних речень з вторинними прислівниковими предикатами. Увагу зосереджено на семантико-синтаксичних відношеннях, у які вступають ці одиниці як вторинопредикатні слова з основними предикатами, а також з іншими вторинними предикатами. Виявлено й описано однорядні (сурядні) відношення одночасовості, часової послідовності, протиставні, порівняльні, причини, мети, допустовості. Доведено, що не зумовлені валентністю предиката компоненти кожного речення важливі для формування його загального змісту і не можуть бути вилучені з нього безперешкодно, без втрати якогось з елементів змісту.

Ключові слова: просте неелементарне речення, вторинна предикація, семантико-синтаксичні відношення, прислівники на -о (-е) // -ly, пропозиція, вторинний предикат, глибинна пропозитивна структура.

This article is devoted to the analysis of nonelementary sentences with adverbial secondary predicates. The main attention is given to the peculiarities of semantic-syntactic relations in the simple nonelementary sentence. The author asserts that sentences with adverbs in -o (-e) // -ly in the function of formal syntactic attribute to a class of verbal predicates are characterized by complexity of semantic structure. The adverb is in the paradigmatic predicate relations with the deep structure and is a real sign of a sentence, expressing not only complicated or reduced propositions, but various relations between them and the main proposition. The following semantic types of relations have been revealed in the paper: coordinative, comparative, causal and relations of manner.

Keywords: nonelementary simple sentence, secondary predication, semantic-syntactic relation, adverbs in -o (-e) // -ly, secondary predicate, deep propositional structure.

Дослідження семантико-синтаксичної структури простого ускладненого речення на сучасному етапі розвитку мовознавства є **актуальним**. Розгляд простих поліпропозитивних речень дає змогу виявити складність їх семантичної будови і окреслити характер семантико-синтаксичних відношень у структурі цих речень.

Об'єктом наукового розгляду є просте неелементарне речення з прислівниками на ***–о (-е) // -ly***, а **предметом** – специфіка семантико-синтаксичних відношень, що характеризують сполучуваність вторинопредикатних компонентів на ***-о (-е) // -ly***.

Метою пропонованої статті є опис усього спектру семантико-синтаксичних відношень, що реалізуються у структурі простих неелементарних речень із прислівниковими предикатами. Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**: розглянути особливості функціонування прислівників на ***-о (-е) // -ly***, проаналізувати семантико-синтаксичні відношення у простих неелементарних реченнях з прислівниками на ***-о (-е) // -ly***, встановити місце вторинних предикатів у позиційній структурі простого речення.

Речення з прислівниками на ***-о (-е) // -ly*** як семантично неелементарні структури постали унаслідок формально-синтаксичних і семантико-синтаксичних трансформацій пов'язаних між собою двох (і більше) елементарних речень шляхом ускладнення ситуації / пропозиції та згортання ситуації / пропозиції, пор.: "*Ми завжди значно менше кажемо, ніж думаємо, сподіваючись на здогадку, на однакові фонові знання співрозмовника*" [4, с. 97]. Процедура ускладнення ситуації має своїм наслідком нарощення предикатів вищого рангу (у нашому випадку – прислівників на ***-о (-е) // -ly*** та перетворення основного предиката в змінну цих

предикатів. Процедура згортання ситуації передбачає редукцію аргументів предиката другої пропозиції з переведенням його у прислівникове слово, яке, синтаксично стосуючись дієслова, називає ознаку предмета. Проте можливий і складніший характер перетворень. Порівняймо два речення*: Андрій здивовано заперечив* (Н. Зборовська) та *Опритомнівши, Андрій блідо посміхається ‹…›* (І. Багряний). Семантичну структуру першого формують пропозиції: *Андрій заперечив + Андрій був здивований.* Перша предикатно-аргументна структура обстежуваного висловлення як номінант основної пропозиції не зазнала жодних змін при об'єднанні, тоді як аргумент другої згорнувся, а предикат, утративши прикметникові граматичні значення роду, числа, відмінка та отримавши натомість прислівниковий суфікс *-о*, перемістився в придієслівну позицію.

У реченні *Опритомнівши, Андрій* ***блідо*** *посміхається ‹…›* (І. Багряний) (Андрій опритомнів + Він посміхається + Андрій [все ще] блідий) прислівник *блідий* указує на зовнішню ознаку суб'єкта, що є наслідком його фізіологічного стану – стану непритомності, безпосередньо у структурі речення не засвідченого. Прислівник *білозубо* в реченні – *Таки трапилось, –* ***білозубо*** *посміхнувся Чигирин ‹…›* (М. Стельмах) – результат більш ємних структурно-семантичних перетворень, пор.: Чигирин посміхнувся + Усмішка була [такою] широкою + Було видно зуби + Зуби білі). Зазначене повністю узгоджується з думкою, висловленою І. Вихованцем "Ускладнення простого речення може мати більш прихований вияв. Це буває найчастіше тоді, коли предикат одного з вихідних елементарних простих речень переміщується з типової для нього і центральної позиції присудка у периферійну прислівну ‹…› позицію. ‹…› Бувають і глибші перетворення вихідних елементарних речень, наприклад, редукція предиката, заміщення предиката субстантивною синтаксемою, семантико-граматичне пристосування синтаксем різної природи до атрибутивної функції" [1, с. 47].

Семантику неелементарних простих речень, що постали внаслідок згортання ситуацій, формують, укупі зі значенням кожної з елементарних структур, також і семантико-синтаксичні відношення між основною та згорнутою пропозиціями (логічні пропозиції [2, с. 124]). В обстежуваному матеріалі виявлено такі їх різновиди.

1. Однорядні (сурядні) відношення. Вони маркують ті конструкції, у яких ситуації, презентовані основною та згорнутою предикативними структурами, збігаються в часі: *Гетьман ‹…› молився* ***щиро*** (Ю. Мушкетик) *// She gazed* ***blankly*** (J. Moore) або передують одна одній: *Тимко ‹…› оглядався* ***розгублено*** (Ю. Мушкетик) Відношення одночасності, як правило, характеризують ті неелементарні побудови, у яких прислівники на ***-о (-е)*** утворені від власне-якісних прикметників, а часової послідовності – у яких прислівники мотивовані віддієприкметниковими прикметниками і основний предикат яких виражений дієсловом недоконаного виду. Цю відмінність слід, на нашу думку, пояснювати тим, що власне-якісні прикметники позначають звичайно постійні (есенціальні, за Т. Булигіною) властивості предметів і явищ на противагу властивостям плинним, прив'язаним до конкретного моменту, відтворюваним фінітними дієслівними, дієприкметниковими та дієприслівниковими формами [5, с. 21–22]. Унаслідок прислівники, утворені від віддієприкметникових прикметників, зберігають ознаку часової актуалізованості.

В англійській мові, нагадаємо, крім прислівників, мотивованих якісними прикметниками, функціонують -ed та -ing-форми (*deservedly, detachedly, guardedly*; *questioningly, charmingly, rivetingly, approvingly*). Прислівники на -ed зберігають у своїй семантичній структурі значення стану, а тому вказують на попередню дію: *"Come now", Smith said* ***hurriedly****, trying to smooth things down* (A. J. Cronin). Прислівники на -ing – це елементи висловлення, що вказують на супутню дію: *"She's a determined woman", said Olive,* ***lovingly*** *stroking her mother's wrinkled cheek* (W. S. Maugham).

2. Порівняльні. У них прислівникова синтаксема кореферентна предикату підрядної частини зі значенням порівняння: *Він запитав це якось **глузливо*** < Він запитав це якось так, **мовби** глузував (Б. Харчук) *// She giggled up at him **playfully*** (V. Wood) < She giggled up at him **as though** she plays with him.

3. Міри і способу дії: *Теофіла ‹…› **боляче** сіпнула Анну за оголений лікоть* (М. Матіос) < Теофіла ‹…› [так] сіпнула Анну за оголений лікоть, що аж заболіло *// Francis **painfully** drew her towards him* (V. Wood) < *Francis drew her towards him **so that** she felt pain.*

4. Зумовленості. У лінгвістичній літературі ґрунтовно проаналізовано семантично неелементарні речення, які містять компоненти зі значенням зумовленості, конкретизованим як значення причини, допустовості, мети чи умови. Схарактеризовано також типові способи морфологічного вираження цих компонентів прийменниково-іменникові форми [1, с. 137]. Прислівники на ***-о (-е)*** у групі таких одиниць не аналізуються, натомість ці лексеми можуть уживатися в каузативній функції, що засвідчує матеріал обох мов: *Турок **здивовано** вирячив очі ‹…›* (Ю. Мушкетик) < Турок був здивований // від здивування + Турок вирячив очі. Конструкції, що їх містять, можна розгорнути у складнопідрядні речення з підрядною частиною: а) причини: Турок вирячив очі, **бо** здивувався *// Annie ‹…› was shaking **nervously*** (V. Wood) < Annie ‹…› was shaking **because** she was nervous; б) умови: *Смисленому провідцеві не годилося б отак **бездумно** кидатись на ворожі сили* (Р. Іванченко) < Смисленому провідцеві не годилося б отак, **якщо** не подумав, кидатись на ворожі сили *// You mustn't fall **desperately** in love with him* < You mustn't fall in love with him **if** you are desperate; в) мети: *[Стах] **заспокійливо** поклав їй великі руки на плечі* (М. Стельмах) < [Стах] поклав їй великі руки на плечі, **щоб** заспокоїти *// She put a finger on his sleeve **placatingly*** (I. Stone) < She put a finger on his sleeve **to placate him**; г) допустовості: *Горе **непрохано** відчинило двері до його хати* (К. Мотрич) < **Хоч і** не прохав, але горе відчинило двері до його хати *// The porter **reluctantly** let them inside (V. Wood)* < **Although** the porter **was reluctant** he let them inside; ґ) наслідку**:** *Попельниченко **саркастично** скривив уста і посміхнувся* (Б. Антоненко-Давидович) < Попельниченко сповнився сарказму, **так що** скривив уста і посміхнувся (Б. Антоненко-Давидович) *// The sacks buffeted **painfully** against his legs* (V. Wood) < The sacks buffeted **so that** he could feel pain against his legs.

Той самий прислівник у сполученні з різними дієсловами може бути репрезентантом відмінних логічних пропозицій, пор.: *Танцівниці **зміїно** полізли вгору постаментом (Ю. Андрухович)* (*зміїно = звиваючись, мов змія* – семантико-синтаксичні відношення способу дії) і *Якась непрохана авторка жіночих романів **зміїно** вигулькнула тут (Ю. Андрухович)* (*зміїно = несподівано, хоча її не сподівалися* – відношення допустовості, підсилені прикметниковим атрибутом *непрохана*).

Логічні семантико-синтаксичні відношення часом прочитуються нечітко, спостерігається їх суміщення. Наприклад, у реченні *Магазаник невдоволено махнув рукою* (М. Стельмах) поряд із темпоральними доволі виразно прочитуються відношення причини: *Махнув рукою, бо був невдоволений.* Проте це не заперечує основного: прислівники на ***-о (-е)*** здатні бути виразниками семантико-синтаксичних відношень між елементарними простими реченнями.

В українському матеріалі виявлено конструкцію, у якій прислівниковий атрибут і дієслово-предикат актуалізовані спільнокореневими словами: *Навіть струмок, що перечищає їх, **дрімає дрімотно** ‹…›* (М. Стельмах). На перший погляд може здатися, що прислівник – зайвий, інформативно не навантажений компонент, натомість детальніший розгляд переконує, що таке уживання – особливий спосіб увиразнення предикативної ознаки: *Вода у ставку не біжить, він спокійний, як людина, коли дрімає.*

Семантично неелементарні речення з вторинними прислівниковими предикатами можуть містити вторинні прикметникові / дієприкметникові / дієприслівникові предикати, суб'єктна синтаксема в яких спільна. У результаті обидва вторинні предикати не функціонують

відокремлено, а взаємодіють між собою, презентуючи той чи той тип семантико-синтаксичних відношень (на цю обставину звернула увагу І. Кононенко в описі семантико-синтаксичних особливостей слов'янських прикметників [3, с. 225–227]). Наш матеріал указує на можливість відношень: а) однорядності: ***Великі чорні*** *очі* ***допитливо*** *зупинилися на ньому ‹…›* (М. Стельмах) < *Очі великі, чорні, допитливі*, які увиразнюються за наявності між обома атрибутивними словами (прислівниками та прикметниками / дієприкметниками / дієприслівниками) генетичних: ***Біло*** *квітли вишні й засипали молодих гарцівників* ***білим*** *цвітом* (Ю. Мушкетик); *І* ***притлумлені*** *звуки ‹…› були дуже мирні,* ***вкрадливо затишні*** (А. Тютюнник); б) протиставлення: ***Передбачувана*** *хвиля арештів і згортання патріотичних структур* ***непередбачувано*** *відкладалася* (Ю. Андрухович); в) порівняння: *Якісь у міру* ***сексапільні*** *дівчата* ***одалісково*** *закрутилися навколо популярного віденського фотографа* (Ю. Андрухович); г) зумовленості, скажімо, причинової: *І* ***збожеволілий*** *Грицько* ***несамовито*** *рвав її розплетене волосся* (М. Матіос); ***Ситні*** *коні бігли* ***прудко*** (Ю. Мушкетик), умовної: *А перед ним, а перед ним – лиш дим в душі стовпом підніметься* ***їдким*** *і* ***туго*** *здушить ‹…›* (М. Матіос) чи допустової: ***Полуденне*** *сонце* ***ніжно*** *цілує голівки соняшників ‹…›* (Б. Антоненко-Давидович). Ці відношення можуть підсилювати, увиразнювати експресивно марковані суфікси у складі прикметникового атрибута: *Жалібно дзвякнула* ***поганенька*** *сталь ‹…›* (Ю. Мушкетик). У відповідні семантико-синтаксичні відношення можуть вступати ще більш віддалені один від одного атрибутивні. Так, у реченні *Посеред нашого двору стояло мале чудовисько з осклизлим зморщеним бурячком замість личка, препротивно кувікало і розмазувало по щоках брудні сопельки* (А. Тютюнник) це лексеми *осклизлим* і *зморщеним*, пов'язані з агенсом за посередництва словоформи *з бурячком.* Оцінне значення вторинного предиката *препротивно* посилює, крім того, демінутивний суфікс *-к-* субстантивів *сопельки*, *бурячок, личко*, вжитий у пейоративному значенні, на яке вказує, серед іншого, суфікс *-иськ(о)* суб'єктної синтаксеми *чудовисько.*

У зібраному нами англійському матеріалі теж наявні конструкції, у яких виражені прикметником та прислівником ознаки стосуються одного аргументу (суб'єкта) і між якими витворюються відношення, наприклад, одночасовості: *The* ***incandescent*** *lights were still* ***weirdly*** *burning* (R. Barr), причини: ***Robust*** *horse ran* ***swiftly*** чи допустовості: *‹…› a* ***hidden*** *force was* ***systematically*** *thumping her abdomen* (J. Moore). Однак такі висловлення не становлять характерної прикмети англійського синтаксису, трапляються значно рідше, ніж в українській мові.

У реченні прислівник, як відомо, може бути безпосередньо пов'язаний із прикметником / дієприкметником і слугувати атрибутом до них. На глибинному рівні обидва ознакові слова перебувають здебільшого в каузальних семантико-синтаксичних відношеннях, уточнених як відношення

а) причини; у такому разі прислівник указує на ознаку, що детермінує постання іншої ознаки / характеристики предмета: *Негр стояв у колі* ***захоплено*** *лементуючої дітвори ‹…›* (О. Гончар) < лементувала від захоплення, або називає причину, що уможливила витворення прикметникової / дієприкметникової ознаки: *Його короткозоре око* ***професійно*** *уважніше від багатьох інших присутніх тут очей* (Ю. Андрухович) < уважніше, бо око професіонала; *Григорій вийняв з гільзи маленьку записку,* ***обачливо*** *приготовлену ще вранці* (І. Багряний) < приготував, бо був обачливий);

б) наслідку; у реченнях такого типу прислівник указує на стан (емоційно-психічний, фізіологічний, ментальний), у якому перебуває спостерігач унаслідок спостереження певних ознак відповідних предметів: *Куца смугаста піжама робить його* ***моторошно*** *жалюгідним* (В. Яворівський) < 'така жалюгідна, що моторошно'; *...****сміховинно*** *дешева робоча сила* (Ю. Андрухович) < 'така дешева, що смішно'; *Але Шприндзя стала дивно настирливою ‹…›* (У. Самчук) < 'такою настирливою, що дивує' // *He looked* ***dreadfully*** *pitiful as he lay on the great bed, a huge, bloated, old man* (W. S. Maugham) < *He looked pitiful with dread*;

в) допустові; у таких конструкціях суб'єктна синтаксема – факт подвійного предикування, а ознака, передавана прикметником, указує на умову, усупереч якій актуалізується ознака прислівника: *Спочатку моя ноша була* ***приємно*** *заважка ‹…›* (А. Тютюнник) < хоча спочатку моя ноша була заважка, зате і приємна // *The sea was* ***exasperatingly*** *calm (R. Barr)* <**Though** the sea was calm but exasperating.

У семантично неелементарних реченнях обстежувані прислівники можуть синтаксично означувати інші прислівники на ***-о (-е)*** в позиції основного предиката: *Тихо-тихо.* ***Нестерпно*** *тихо. Тиша чорна. Тиша німа* (Р. Лубківський) та вторинного предиката як факультативного: *За вікном* ***різко простуджено*** *керкнув старезний ворон ‹…›* (М. Стельмах), так і обов'язкового поширювача основного предиката: *Не почувала б себе так вольготно і* ***безборонно*** *привільно* (Д. Міщенко). Реальні речення згаданого різновиду характеризуються ще меншою активністю, ніж проаналізовані вище конструкції з ад'єктивно-адвербіальними комплексами.

Складність семантичної структури проаналізованих речень – це результат однієї з двох процедур – нарощення або спрягання [6, с. 116–117, 147–148]. У реченні *Вода прибувала надзвичайно швидко* (В. Винниченко) *надзвичайно* – предикат III рангу, він – носій додаткової інформації і стосується безпосередньо предиката *швидко*, але опосередковано – через нього – і всього ланцюжка предикатів. Семантична неелементарність конструкцій такого плану – це результат процедури нарощення різнорангових предикатних знаків. Предикати на ***-о (-е)*** II рангу: *Йде щось небувале. Якийсь фатум, якесь рішення. І прийшло воно* ***разючо*** *несподівано* (У. Самчук) та частіше III рангу вказують на якість іншої прислівникової ознаки або на її кількісні характеристики: *А признайся лише – не є для тебе найбільшою трагедією бігти вночі надвір, де так* ***чортячо*** *холодно й нечисто?* (У. Самчук); *Як* ***гранично просто****, чітко й зрозуміло роз'яснює Шевченко і питання істинних стосунків двох народів* (А. Погрібний). Від них треба відрізняти конструкції, у яких прислівниково-прислівникові словосполучення мають ідентичну синтаксичну, але складнішу смислову структуру: *Нестерпно важко нести цей хрест, але нести треба* (З часопису) < 'так важко, що неможливо стерпіти'. Суттєво, що конструкції I різновиду (з поєднанням різнорангових предикатів) у нашому матеріалі домінують: пор. ще*: Новопризначений директор інтернату* ***приголомшливо швидко*** *перестрибнув у чергове втілення* (Ю. Андрухович); – *Ти –* ***вдавано сердито*** *ляснула його долонею по грудях* (М. Матіос). Однак предикативний потенціал других багатший.

Отже, речення з прислівниками на ***-о (-е) // -ly*** у функції формально-синтаксичного атрибута до класу дієслівних предикатів відзначаються складністю семантичної структури, оскільки прислівник у них перебуває в парадигматичних відношеннях з предикатом глибинної структури і є в реальному реченні-висловленні знаком не лише ускладненої чи згорнутої / згорнутих пропозицій, а й виразником різноманітних відношень між нею / ними та основною пропозицією.

Література

1. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. 285 с.
2. Всеволодова М. В. Теория функционально-коммуникативного синтаксиса : Фрагмент прикладной (педагогической) модели язика : [учебник] / М. В. Всеволодова. М. : Изд-во МГУ, 2000. 502 с.
3. Кононенко І. В. Прикметник у слов'янських мовах : [монографія] / І. В. Кононенко. – К : ВПЦ "Київський університет", 2009. – 495 с.
4. Левицкий Ю. А. Основы теории синтаксиса : [учебное пособие по спецкурсу] / Ю. А. Левицкий. Пермь : Перм. ун-т; Перм. пед. ун-т, 2001. 236 с.
5. Семантические типы предикатов. М. : Наука, 1982. – 368 с.
6. Тулина Т. А. Функциональная типология словосочетаний / Т. А. Тулина. – Київ – Одеса : Вища школа, 1976. – 176 с.

7. Dik S.C. The Structure of the Clause [Text] // Simon C. Dik. The Theory of Functional Grammar. Part 1 / [ed. K. Hengeveld]. – Berlin / New York : Mouton de Gruyter, 1997. – xx + 477 p.
8. Eckardt R. Manner adverbs and information structure : Evidence from the adverbial modification of verbs of creation [Електронний ресурс] / Regine Eckardt // Modifying Adjuncts / [eds. E. Lang, C. Maienborn & C. Fabricius-Hansen].– Mouton : De Gruyter, 2003. – P. 261–307. – Режим доступу : http://linguistlist.org/pubs/reviews/get-review.cfm?SubID=17054
9. Ernst T. On the role of semantics in a theory of adverb syntax [Електронний ресурс] / Thomas Ernst // Lingua. – 2007. – 117. – P. 1008–1033. – Режим доступу : ftp://124.42.15.59/ck/2011-03/165/008/163/627/
10. Potsdam E. A Syntax for Adverbs [Електронний ресурс] / Eric Potsdam. – Режим доступу : http://www.clas.ufl.edu/users/potsdam/papers/WECOL98.pdf – 18k.

Джерела ілюстративного матеріалу

11. Андрухович Ю. Дванадцять обручів / Юрій Андрухович. – К. : Критика, 2003. – 317 с.
12. Антоненко-Давидович Б. Д. Твори : У 2 т. Т. 2 : Роман. Сибірські новели. Повісті. Оповідання / [упоряд. Я. Б. Тимошенко, Б. О. Тимошенко] / Б. Д. Антоненко-Давидович. – К. : Дніпро, 1991. – 624 с.
13. Багряний І. Тигролови [Електронний ресурс] / Іван Багряний. – Режим доступу : http://www.ukrlib.com.ua/books/printzip.php?id=3&bookid=5.
14. Матіос М. Солодка Даруся: Видання сьоме / Марія Матіос. – Львів : ЛА "Піраміда", 2011. – 188 с.
15. Мотрич К. За таїною неба / Катерина Мотрич // Незнайома : Антологія української "жіночої" прози та есеїстки друг. пол. XX – поч. XXI ст. / [автор. проект, упоряд., вступне слово, бібліограф., відомості та приміт. Василя Ґабора]. – Львів : ЛА "Піраміда", 2005. – С. 390–401.
16. Мушкетик Ю. М. Яса : Роман / [післям. В. А. Смолія] / Юрій Мушкетик. – К. : Дніпро, 1990. – 831 с.
17. Самчук У. О. Чого не гоїть огонь : Роман / Улас Самчук. – К. : Укр. письменник, 1994. – 233 с.
18. Стельмах М. Чотири броди / Михайло Стельмах. – К. : Дніпро, 1983. – 606 с.
19. Тютюнник А. Намисто із шипшини / Алла Тютюнник // Незнайома : Антологія української "жіночої" прози та есеїстки другої пол. XX – поч. XXI ст. / [авторський проект, упоряд., вступне слово, бібліограф., відомості та приміт. Василя Ґабора]. – Львів : ЛА "Піраміда", 2005. – С. 486–592.
20. Тютюнник Г. Зав'язь : Оповідання / Г. Тютюнник. – К. : Молодь, 1966. – 158 с.
21. Харчук Б. М. Твори : В 4 т. / [упоряд. Р. Б. Харчук]. – К.: Дніпро, 1994. – Т. : Кревняки: Ромар / Борис Харчук. – 575 с.
22. Яворівський В. О. Марія з полином у кінці століття: Роман / Володимир Яворівський. – К. : Дніпро, 1987. – 191 с. (Романи й повісті, 1987, № 11).
23. Barr R. The Face and the Mask [Електронний ресурс] / Robert Barr. – Режим доступу : http://www.manybooks.net/titles /barrobeetext058fmsk10.htm.
24. Cronin A. The northern light [Text] / Archibald Joseph Cronin. – Kiev : Dnipro Publishers, 1975. – 262 c.
25. Maugham S. Magician [Електронний ресурс] / W. Somerset Maugham. – Режим доступу : http://www.manybooks.net/titles/maughamw1425714257. – 8html.
26. Maugham S. Lord Mountdrago [Електронний ресурс] / W. Somerset Maugham. – Режим доступу : http://www.manybooks.net/titles/ maughamw13257242578.–8html.
27. Moore J. Perfect Match / Jane Moore. – Arrow books, 2009. – 277 p.
28. Wood V. The Hungry Tide / Valerie Wood. – Corgi Books, 1993. – 480 p.